

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değer Aktarım Yaklaşımları Hakkındaki Görüşlerine Ait Nitel Bir Çalışma

Yavuz TOPKAYA¹

Geliş Tarihi: 04.01.2016

Kabul Ediliş Tarihi: 19.04.2016

ÖZ

Günümüzde farklı derslere ait öğretim programları incelendiğinde bu programların özellikle değer, beceri ve kazanım gibi bileşenlerden meydana geldiği görülmektedir. Bu bileşenler içerisinde özellikle değer, beceri ve kazanımların şekillenmesinde belirleyici bir görev üstlendiğinden eğitim-öğretim faaliyetleri içerisinde hayati bir öneme sahiptir. Bu gerekçeden yola çıkarak yapılan bu çalışma, sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer aktarım yaklaşımları hakkındaki görüşlerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Araştırma, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Kilis ilinde çalışan 19 sosyal bilgiler öğretmeni üzerinde yürütülmüştür. Çalışma nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışması tekniği göz önüne alınarak yürütülmüştür. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşme formundaki sorulara vermiş oldukları cevaplar içerik analizi tekniğinden faydalanılarak çözümlenmiştir. Çalışma sonunda elde edilen veriler doğrultusunda şu sonuçlara ulaşılmıştır: Değer aktarımını televizyonlarda yayın yapan programların olumsuz yönde etkilediği, değer aktarım yaklaşımları hakkında sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeterli seviyede bilgi düzeyine sahip oldukları, değer aktarımında sosyal bilgiler öğretmenlerinin sıklıkla model olma yaklaşımını kullandıkları ve ders kitaplarının ise değer açıklama yaklaşımı göz önüne alınarak hazırlandığına ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Sosyal bilgiler öğretmenleri, değer, değer aktarım yaklaşımları

The Opinions of Social Studies Teachers Regarding Value Transfer Approaches: A Qualitative Study

ABSTRACT

Today, when we examine different courses' curriculums it seem that those curriculums are consist of the components like value, skill, and objectives. Among these components, especially value has an important place in teaching activities because of its determinant role in shaping skills and objectives. Based on this reason, this study was conducted to show the opinions of social studies teachers regarding value transfer approaches. The study was performed with 19 social studies teachers who work in central Kilis in 2014-2015 academic year. The study was conducted with considering case study that one of the qualitative research designs. Social studies teachers' answers to the semi-structured interview questions were analyzed with content analysis. With the data of the study following results were reached: Television programs affect value transfer negatively.

¹Yrd. Doç. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Muallim Rifat Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, e-posta: topkayay@gmail.com

Social studies teachers have adequate knowledge regarding value transfer. For value transfer social studies teachers often use modeling approach. Course books are prepared with considering value explanation approach.

Keywords: Social studies teachers, value, value transfer approaches

GİRİŞ

Küreselleşmenin hız kazandığı günümüz dünyasında değişik faktörlerin etkisiyle birlikte birçok farklı alanın kısa bir süre içerisinde değişime uğradığına şahit olunmaktadır. Bu değişim, sanattan edebiyata, bilimden tıpa, spordan siyasete ve daha birçok farklı alanda kendisini fazlasıyla hissettirmektedir. Fakat bu değişimden en fazla eğitim sahasının etkilendiği söylenebilir (Genç ve Eryaman, 2008). Çünkü bilim, sanayi ve teknoloji sahasında yaşanan gelişmelerin etkisiyle birlikte geçmiş yıllara oranla günümüz öğrencilerinin daha fazla bilgi, olgu ve olaylarla karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Yaşanan bu durum insanların gelişimlerine bazen olumlu yönde katkıda bulunurken bazen de duyuşsal yapılarını negatif yönde etkileyebilmektedir (MEB, 2005). Bu bağlamda bireyin bilişsel ve duyuşsal manada günün şartlarına uygun bir şekilde donatılarak etkin bir yurttaş olarak yetiştirilmesinde en önemli görevi eğitim kurumları üstlenmektedir.

Toplumsal yaşamda bireyin daha sağlıklı bir şekilde hayat sürebilmesi için gerekli olan davranış kalıplarının bireylere sistemli bir şekilde verilmesi olarak adlandırılan eğitimin (Akbaş, 2004) çok eski bir geçmişinin olduğu bilinmektedir. Geçmiş dönemlerden bu yana insanoğlunun birincil ihtiyaçlarının karşılanmasıyla birlikte (Genç ve Eryaman, 2008) birey için gerçek dünyada büyük bir öneme sahip olan değerlerin sistemli bir şekilde eğitim aracılığıyla bireylere kazandırıldığı görülmektedir (Ergün, 1994). Hayata sağlıklı bir şekilde entegre edilmeye çalışılan birey, eğitim aracılığıyla kazandığı bilgi, beceri, tutum ve değerlerle birlikte karakterini sağlamlaştırırken bu durumun da toplumsal yapı üzerinde olumlu değişimleri beraberinde getirdiği unutulmamalıdır (Akbaş, 2004). Nitekim ait olduğu toplumun inançlarını, tutumlarını ve toplumsal değerlerini benimseyen bireylerin yaşadıkları topluma daha rahat bir şekilde uyum sağlayabildikleri söylenebilir (Tural, 1992). Eğitim kurumları bir yandan öğrencileri akademik yönden hayata hazırlarken diğer yandan da ders içi veya ders dışı etkinliklerle çeşitli değerleri onlara kazandırmayı amaçlar (Deveci ve Ay, 2009). Bireye kazandırılan bu değerler neticesinde toplumun değer yargılarını bir sonraki nesle aktaran (Doğanay, 2007), olumsuzluklar karşısında çözüm üreten, diğer insanlara ve canlılara karşı daha duyarlı olan bireylerin yetiştirilmesiyle bireyin toplumsal yaşamdaki sosyal ilişkileri daha fazla geliştirilmiş olur.

Son yüzyıl içerisinde meydana gelen savaşlar, topluluklar arasında yaşanan şiddet olayları, uyuşturucu madde bağımlılığının artışı, aile üyeleri arasındaki bağların her geçen gün biraz daha zayıflaması ve bireyler arası güvenin iyiden iyiye yok olması gibi sorunların (MEB, 2005) gün geçtikçe daha da fazla arttığı görülmektedir. Bu durumun temelinde insanlara kazandırılması gereken

değerlerin onlara tam manasıyla verilememesinin neden olduğu söylenebilir (Deveci ve Ay, 2009). Birey tarafından benimsenen değerlerin çokluğu (Yeşil ve Aydın, 2007) bireyi ait olduğu toplumla bir arada tutan (Özgüven, 1994) asıl unsurdur. Tozlu (1992) değerlerin bireyleri bir arada tutma ve birlikte yaşama kültürünü oluşturma noktasında büyük bir öneme sahip olduğunu ifade etmiştir. Hem birey hem de toplum açısından bu denli öneme sahip olan değer kavramının farklı disiplinlerin ortak sorunsalı olmasıyla birlikte (Topkaya, 2011) değişik bilim dallarında sıklıkla kullanılmasının (Balcı ve Yanpar Yelken, 2010) beraberinde çok farklı tanımları getirdiği söylenebilir.

Örneğin Özgüven (1994) değeri, birey ve toplum tarafından benimsenen birleştirici olgular olarak tanımlamıştır. Baloğlu ve Balgamiş (2005) insanların hayata bakış açılarıyla birlikte aldıkları kararları etkileyen ilkeler olarak değeri tanımlamıştır. Köknel (2007)'e göre değer, soyut veya somut kavramların önemini belirlemeye yarayan soyut ifadelerdir. Erinç (1995) dünya üzerinde meydana gelen olaylarla birlikte insanları tutarlı bir şekilde anlayabilme olarak değeri tanımlamıştır. Veugelers ve Vedder (2003) ise değeri, bir şeyin iyi ya da kötü olduğuna dair olan yargılar olarak tanımlamışlardır.

Değerlerin bireylere etkili bir şekilde kazandırılmasında son yıllarda; Değeri Doğrudan Öğretme Telkin Etme, Değer Açıklama, Değer Analizi, Ahlaki Muhakeme ve Model Olma yaklaşımı araştırmacılar tarafından sıklıkla tercih edilmektedir. Bu yaklaşımlar ana hatlarıyla şu şekildedir:

Değeri Doğrudan Öğretme, Telkin Etme: Değer aşılama olarak da isimlendirilen bu yaklaşım, insan davranışlarının şekillendirilmesinde en fazla tercih edilen yaklaşımdır (Whitney, 1986). Bu yaklaşımda öğütler aracılığıyla bireyin davranışları ile değer yargılarına yön verilir (Akbaş, 2004) ve olumlu veya olumsuz pekiştirme, buldurma, oyunlar, rol oynama veya modeller aracılığıyla da arzu edilen değer bireye kazandırılmaya çalışılır (İscan, 2007; Fernandes, 1999).

Değer Açıklama: Değer açıklama yaklaşımında değerlerin içeriğinden ziyade daha çok değerlerin oluşma süreci üzerinde durulur (Simon, Leland ve Kischenboun, 1972). Bu yaklaşımda öğrencilerden kendi değerleriyle ilgili açıklama yapmaları beklenirken (Afdal, 2007) birçok alternatif değer içerisinde öğrencilerin kendilerine en uygun olan değeri hür iradeleriyle seçmeleri istenir (Huitt, 2004).

Değer Analizi: Bu yaklaşımda genellikle sosyal konularla ilişkili olan değerlere odaklanılır (Whitney, 1986) ve öğrencilerden yaşanan problemler ve çözümleri hakkında mantıklı karar vermeleri istenir (Memişoğlu, 2013).

Ahlaki Muhakeme: Bu yaklaşımda öğretmen, ahlâkî ikilemlerin yer aldığı örneklerden faydalanarak her öğrenciyi ahlâkî ikilemlerle karşılaştırır. Burada asıl amaç öğrencilere değer kazandırmak değil onlara eleştirel düşünme ve

muhakeme yaptırarak (Whitney, 1986; Dönmez ve Yazıcı, 2008) ahlaki prensiplerini geliştirmektedir (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2004).

Model Olma: Değer eğitiminde önemli olan unsurlardan biri de öğretmenin sınıf içerisindeki rolüdür. Öğretmenler, öğrencilerde ahlaki sorumluluk ile neyin iyi veya neyin kötü olduğunu onlara öğretmekle sorumludur. Bunu sağlamada ise hoşgörülü, sıcak ve kibar davranışlar sergileyerek veya genel olarak tarih ya da edebiyat konularını oluşturan unsurları ders süreci içerisinde sıklıkla kullanılarak öğrencilere değerler öğretilir (Kirschenbaum, 1995).

Değerlerin bireylere aktarılmasında geçmiş dönemlerde olduğu gibi günümüzde de sıklıkla faydalanılmaktadır. Bilhassa son yıllarda yapılan araştırmalar, değer aktarım yaklaşımlarının içeriğini önemli düzeyde zenginleştirmiştir. Eğitim-öğretim etkinliklerinde değer aktarımının asıl amacı bireylerde herhangi bir durum ya da olaya karşı farkındalık yaratmaktır. Bireylerde bu farkındalığın oluşturulmasında öncelikli olarak değerlerin bilişsel ve duyuşsal manada anlamlı kılınarak değerlerin birey tarafından içselleştirilmesini sağlamaktır (Balcı, 2008). Nitekim insan davranışlarına yön veren değer kavramı, davranışların içselleştirilip kalıcı olmasını sağlarken; içselleştirilmeyen insan davranışlarının ise ancak otoritenin varlığı söz konusuysa gerçekleşebildiğinden söz edilebilir. Cüceloğlu (1999) onurlu bir yaşamın sürdürülebilmesi için insan davranışlarının korku ve disiplin aracılığıyla değil, değerleri merkeze alan bir eğitim anlayışıyla verilmesi gerektiğine işaret etmiştir. Bundan dolayı toplumsal yaşamla ilgili bazı değerlerin özellikle ilköğretimden itibaren (Kara vd., 2014) bireylere aktarılmasında sosyal bilgiler dersinin birinci derecede rol oynadığı bilinmektedir (Yel ve Aladağ, 2009). Sosyal bilgiler, öncelikli olarak sorunlar karşısında bireyin mücadeleci bir ruh haline sahip olmasını sağlamaktadır. Bunun yanında içinde yaşadığı toplumun daha ileriye taşınmasında etkin bir şekilde rol alan, toplumsal kurallara uyan ve adaleti en önemli kıstas olarak benimseyen vatandaşların yetiştirilmesinde sosyal bilgiler öğretiminin hayati bir misyon üstlendiği söylenebilir. Günümüzde insanların sergilemiş oldukları yanlış davranışlarla birlikte olumsuz tutum ve inançlara sahip olmalarında küçük yaşlarda almış oldukları değer eğitiminin etkili bir şekilde yapılamamasından kaynaklandığı söylenebilir (Dilmaç, 1999). Bu bağlamda değer eğitiminin etkili bir şekilde öğrencilere aktarılmasında sosyal bilgiler dersinin ve doğal olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Yapılan bu çalışmanın temel amacı da sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer aktarım yaklaşımlarına yönelik görüşlerinin belirlenmesidir. Bu noktada araştırmada incelenen alt problemler ise şu şekildedir:

- 1- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer aktarımında karşılaştıkları en önemli problem nedir?
- 2- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer aktarımında kullanmış oldukları yaklaşımlar hakkındaki bilgi düzeyleri ne boyuttadır?
- 3- Sosyal bilgiler öğretmenleri ders süreci içerisinde sıklıkla hangi değer aktarım yaklaşımından faydalanmaktadır?

4- Sosyal bilgiler öğretmenleri sosyal bilgiler ders kitabının en fazla hangi değer yaklaşımından faydalanılarak hazırlandığını düşünmektedirler?

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer aktarım yaklaşımları hakkındaki görüşlerinin belirlendiği bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması tekniği göz önüne alınarak yürütülmüştür. Durum çalışması, yaşanan güncel bir olay, olgu ya da bir durum hakkında birey veya bir grubun görüşlerinin derinlemesine bir şekilde incelenmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Çalışma Grubu

Yapılan bu araştırma, Kilis il merkezinde MEB'e bağlı okullarda çalışan 19 sosyal bilgiler öğretmeni üzerinde yürütülmüştür. Araştırma, 2014-2015 eğitim-öğretim faaliyetlerinin sürdürüldüğü güz yarıyılı içerisinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan sosyal bilgiler öğretmenlerinin 10'u erkek ve 9'u da bayandır. Çalışma grubunda yer alan öğretmenler, hiçbir zorunluluk olmadan kendi istekleriyle çalışmaya katılmışlardır.

Veri Toplama Araçları

Nitel çalışmalarda araştırmacılar, verilerin toplanmasında görüşme, gözlem veya katılımcı gözlem gibi daha birçok farklı teknikten faydalanabilmektedirler (Wiersma, 1995). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer aktarım yaklaşımları hakkındaki görüşlerinin alındığı bu çalışmada yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin cevaplandırmaları için 4 tane açık uçlu soruya yer verilmiştir. Hazırlanan görüşme formunun içerik ve kapsam geçerliliğini sağlamak amacıyla öncelikle dört uzmanın görüşü alınmış ve soruların anlaşılabilirliğini test etmek amacıyla da çalışma grubu dışında kalan beş sosyal bilgiler öğretmenine hazırlanan form uygulanmış ve görüşme formunda düzeltilmesi zaruri olan bazı ifadeler revize edilmiştir. Çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinden izin alınarak ses kayıt cihazı kullanılmış ve böylelikle verilerin daha sağlıklı bir şekilde alınması sağlanmıştır.

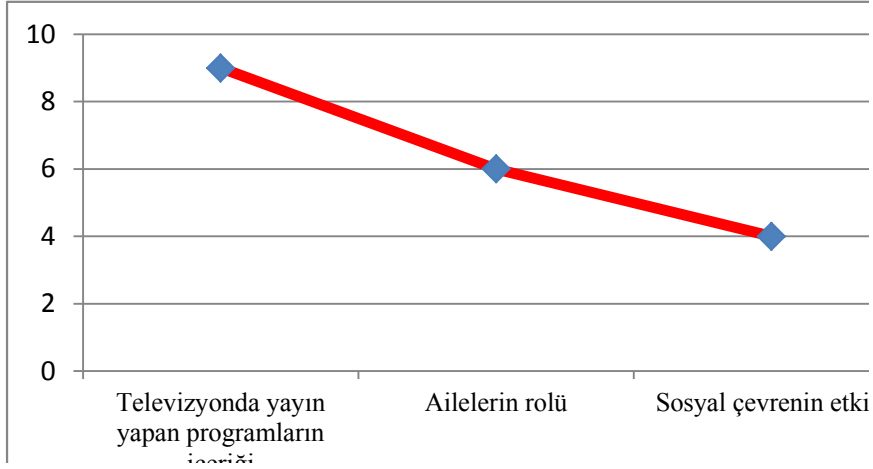
Verilerin Analizi

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer aktarım yaklaşımları hakkındaki görüşlerinin alındığı bu çalışmada elde edilen veriler, içerik analizi tekniğinden faydalanılarak çözümlenmiştir. Bilindiği üzere içerik analizlerinde temel amaç ulaşılan verileri açıklayacak kavram ve ilişkileri ortaya koymaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu çözümleme aşamasında öncelikli olarak birbiriyle ilişkili olan veriler belli başlı temalar altında toplanmaktadır (Patton, 1990). Temaların oluşturulmasında ise ifade sayısı temele alınmış ve ifadelerin çokluğuna göre bir sıra izlenmiştir. Bunun yanında oluşturulan temalara uygun düşen öğretmen görüşleri Ö-1, Ö-2, Ö-3,...Ö-19 şeklinde desteklenmiştir.

BULGULAR

Çalışma kapsamında araştırılan alt problemlere ilişkin bulgulara bu bölümde tablolar aracılığıyla yer verilmiştir.

Tablo 1. Değer Aktarımında Karşılaşılan Problemlere Ait Bulgular

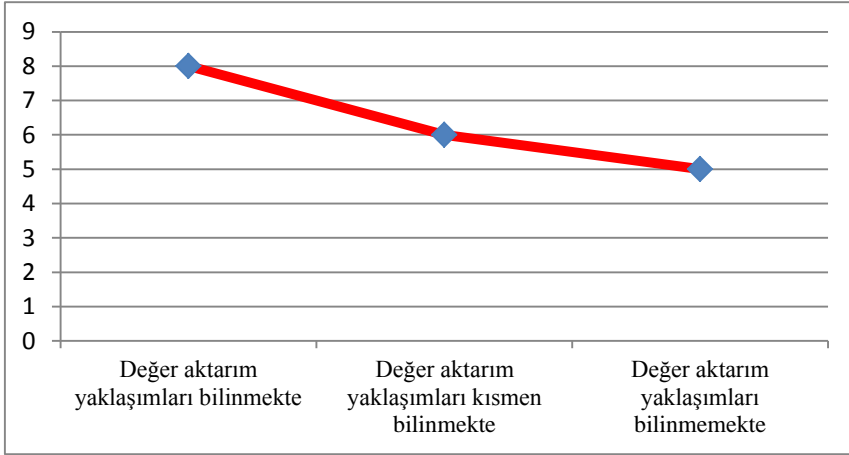
Sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilen “*Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer aktarımında karşılaştıkları en önemli problem nedir?*” sorusuna sosyal bilgiler öğretmenlerinin vermiş oldukları cevaplara Tablo 1’de ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Tablo 1 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin 9’u “*Televizyonda yayın yapan programların içeriği*” şeklinde görüş bildirmiştir. 6 sosyal bilgiler öğretmeni “*Ailelerin rolü*” cevabını verirken, 4 sosyal bilgiler öğretmeni ise “*Sosyal çevrenin etkisi*” şeklinde görüş bildirmişlerdir. Tablo 1’de yer alan tüm görüşlere ait uygun düşen bazı ifadeler şu şekildedir:

“Bizler öğretmeniz ve çocuklarımızı Milli Eğitimin genel ve özel amaçlarını göz önüne alarak ve öğretim programında yer alan değerler çerçevesince yetiştirmek istiyoruz. Fakat günümüzde televizyonların sadece reyting kaygısı taşıyarak inanılmaz derecede boş yayınları gece gündüz ekranlarına taşıdıklarını görmekteyiz. Bu yayınlar içerisinde evlendirme programları, şiddet içerikli filmler ve yarışma programları özellikle ilk sıraları almakta. Üzülerek söylemek isterim ki bu televizyon ekranlarındaki programlar nedeniyle çocuklarımıza değer aktarımında bulunamıyoruz. Zaten bazı değerleri verirken öğrenciler öğretmenim artık bu değerlerin bir anlamı yok gibi ifadeleri sıklıkla dile getiriyorlar. Ben de neden böyle düşünüyorsunuz diye sorduğumda öğretmenim şu filmde şöyle oldu bu yarışmada bunu söylediler gibi bir dünya cevap duyuyorum. Acilen RTÜK’ün bu televizyon programlarına el atması gerekiyor.”(Ö-8)

“Farklı kültürlere sahip ailelerden gelen öğrencilerime bazı değerleri vermekte zorlanıyorum. Çünkü her öğrenci önce anne babasını daha sonra bizi örnek alıyor. Bu nedenle öğrencilerimin ailelerinden almış oldukları bazı değerler ile bizim okullarda vermeye çalıştığımız bazı değerler arasında ikilem yaşıyorlar ve bu da değer aktarımını olumsuz yönde etkiliyor.”(Ö-14)

“Sosyal hayat içerisinde meydana gelen birbirinden farklı olaylar, arkadaşlıklar ve komşuluk ilişkileri artık eskisi gibi değil. Artık çocuklar tehlikeli bir ortam içerisinde yaşıyorlar ve sosyal hayat içerisinde olumsuz sayılabilecek türden insanları kendilerine örnek alabiliyorlar. Bu tür durumlar karşısında değerlerin çocuklara kazandırılması çok zor ve bence değer aktarımında karşılaşılan en büyük sorun da bu.”(Ö-2)

Tablo 2. Değer Aktarım Yaklaşımları Hakkındaki Bilgi Düzeyine Ait Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilen “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer aktarımında kullanmış oldukları yaklaşımlar hakkındaki bilgi düzeyleri ne boyuttadır?” sorusuna sosyal bilgiler öğretmenlerinin vermiş oldukları cevaplara Tablo 2’de ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Tablo 2 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin 8’i “Değer aktarım yaklaşımlarını bildiğini” ifade etmiştir. 6 sosyal bilgiler öğretmeni “Değer aktarım yaklaşımlarını kısmen bildiğini” ifade ederken, 5 sosyal bilgiler öğretmeni ise “Değer aktarım yaklaşımlarını bilmediğini” ifade etmiştir. Tablo 2’de yer alan tüm görüşlere ait uygun düşen bazı ifadeler şu şekildedir:

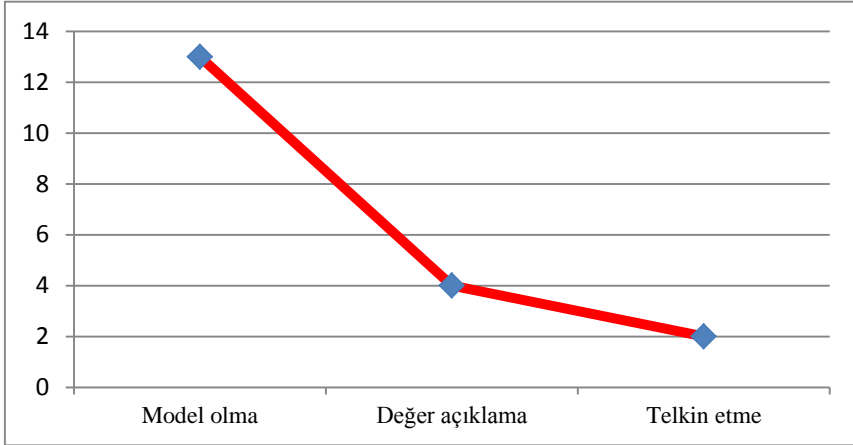
“Öğretim programındaki değerlerin neler olduğunu ders planı hazırlarken zaten sürekli göz önüne alıyoruz. Nitekim öğretim programında sürekli değer, beceri ve kazanımdan bahsediliyor. Üniversitede okurken değer eğitimi dersini seçmeli olarak almıştık. Şuan çok faydasını görüyorum. Değer nedir, nasıl aktarılır ve hangi yaklaşımlar var bunları sağ olsun hocamız çok güzel anlatmıştı. Ben de

derslerimi anlatırken üniversiteden kalma bilgilerimi kullanarak zaten işliyorum.”(Ö-5)

“Değer, beceri ve kazanımı öğretim programında temalarda görüyorum. Ders süreci içerisinde programın belirlediği değerleri tam net bilmemekle birlikte bildiğim kadarıyla işlemeye çalışıyorum. Değer aktarım yaklaşımlarının bazılarını biliyorum. Mesela değerlerin doğrudan aktarılması ve değer ikilemiydi sanırım. Bunun haricinde varsa bile inanın ben bilmiyorum.”(Ö-7)

“Sosyal bilgiler programında değer ifadelerini biliyorum ama değer aktarım yaklaşımlarının var olup olmadığını bile bilmiyorum. Ben derslerimde zaten anlatıyorum ve öğrencilerimin de anlattıklarını anladığımı düşünüyorum.”(Ö-19)

Tablo 3. Ders Süreci İçerisinde Kullanılan Değer Aktarım Yaklaşımlarına Ait Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilen “Sosyal bilgiler öğretmenleri ders süreci içerisinde sıklıkla hangi değer aktarım yaklaşımından faydalanmaktadır?” sorusuna sosyal bilgiler öğretmenlerinin vermiş oldukları cevaplara Tablo 3’de ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Tablo 3 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin 13’ü “Model olma” görüşünü ifade etmiştir. 4 sosyal bilgiler öğretmeni “Değer açıklama” görüşünü ifade ederken, 2 sosyal bilgiler öğretmeni ise “Telkin etme” şeklinde görüş bildirmiştir. Tablo 3’de yer alan tüm görüşlere ait uygun düşen bazı ifadeler şu şekildedir:

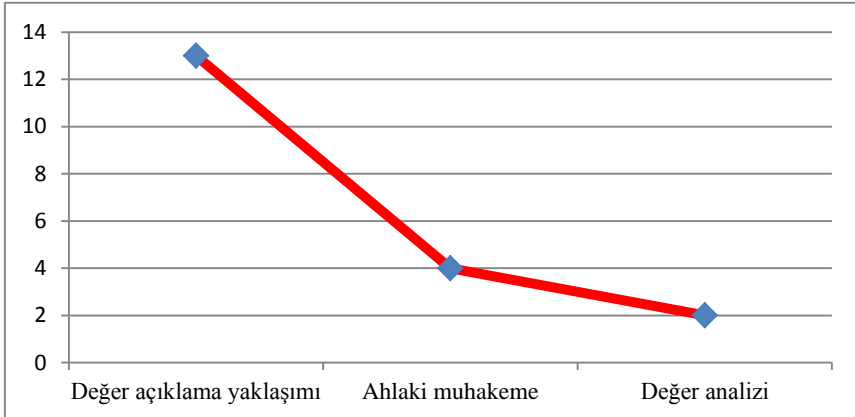
“Değer aktarım yaklaşımları içerisinde en çok model olma yaklaşımını kullandığımı söyleyebilirim. Çünkü insanlar birbirlerinden gördükleriyle veya bazı kişileri model alarak bazı değerleri daha etkili bir şekilde öğreniyorlar. Ben de bazı konuları anlatırken ben şundan dolayı bu şekilde davranıyorum derim ve var olan değeri daha net bir şekilde öğrencilerimin görmelerine olanak

sağlarım. Zaten öğrenciler bizden gördükleri tutarlı davranışları hemen fark edebiliyorlar. Bir şey söylediğimizde öğretmenim siz de zaten o şekil davranıyorsunuz diyorlar. Ama düşünün öğrencilere sigara içmeyin, sigara insan sağlığına zarar verir deseniz ve siz sigara içerseniz bu ne kadar tutarlı olacaktır. O yüzden öğrencilerime hem ulusal hem de evrensel olan bazı değerleri anlatırken ben veya çevrelerinde var olan diğer örnek şahsiyetleri örnek olarak gösteriyorum.”(Ö-1)

“Ben derslerimde hiçbir zaman şu değeri bu değeri benimseyin diye öğrencilerimi yönlendirmem ve ders kitabındaki konuları anlatırken öğrencilere kazandırılması düşünülen değerleri gizil bir şekilde veririm. Öğrenci eğer benimsiyorsa değeri zaten kazanır eğer anlatmamıza rağmen var olan değeri öğrenci benimsemiyorsa ne yaparsak yapalım öğrenci bildiğini okuyor. Ama bence öğrencileri yönlendirmem de gerekiyor. Zorlamayla olmuyor çünkü. Bu yüzden var olan değerlerin bizler tarafından anlatılması ve bunun karşısında öğrencilerin ise istedikleri değeri seçebilme özgürlükleri olmalıdır.”(Ö-16)

“Sosyal bilgiler dersi aracılığıyla katılımcı yurttaşlar yetiştirmeye çalışıyoruz. Bunun yanında bireyin yapmış olduğu davranışlardan hangisinin iyi hangisinin kötü olduğunu söylüyoruz. Değer telkin etme yaklaşımı geleneksel bir öğretim şekli olsa da bence gayet etkili bir değer aktarım yaklaşımı. Babam da hatırlıyorum bana hiçbir zaman yapacağım şeyi söylemezdi hem işin kötü hem de iyi sonuçlarını söylerdi ve benim karar vermeme olanak sağlardı belki beni hayata hazırladı bu davranışı. Eğer bana yapacağım her şeyi emretseydi robot gibi bir insan olacaktım. Etkili bir yöntem olduğu için ben de derslerimde çoğunlukla değer telkin yaklaşımından faydalanıyorum.”(Ö-11)

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Hazırlanmasında Faydalanılan Değer Aktarım Yaklaşımına Ait Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilen “Sosyal bilgiler öğretmenleri sosyal bilgiler ders kitabının en fazla hangi değer yaklaşımından faydalanılarak hazırlandığını düşünmektedirler?” sorusuna sosyal bilgiler öğretmenlerinin

vermiş oldukları cevaplara Tablo 4’de ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Tablo 4 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin 13’ü “*Model olma*” görüşünü ifade etmiştir. 4 sosyal bilgiler öğretmeni “*Değer açıklama*” görüşünü ifade ederken, 2 sosyal bilgiler öğretmeni ise “*Telkin etme*” şeklinde görüş bildirmiştir. Tablo 4’de yer alan tüm görüşlere ait uygun düşen bazı ifadeler şu şekildedir:

“Kullandığımız sosyal bilgiler ders kitaplarının daha çok değer açıklama yaklaşımı göz önüne alınarak hazırlandığını düşünüyorum. Çünkü üniteler için hazırlanan metinler direkt programda kazandırılması planlanan değeri anlatmaya yönelik olarak hazırlanmış.”(Ö-4)

“Bana göre ders kitaplarında daha çok ahlaki ikilemleri işleyen örnekler var.”(Ö-9)

“Bence sosyal bilgiler ders kitabında var olan konular değer analizini merkeze almış. Çünkü ders kitabında var olan örnekler öğrencilerin ahlaki düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik bir şekilde hazırlanmış.”(Ö-14)

TARTIŞMA SONUÇ

İçinde yaşadığımız son yüzyıl içerisinde meydana gelen siyasal, sosyal ve ekonomik türden gelişmeler, özellikle toplumu oluşturan bireyler üzerinde bazı olumsuz durumların yaşanmasına neden olmuştur. Bireyler arasında yaşanan ücret eşitsizliği, toplum içerisinde meydana gelen şiddet olayları, insan sağlığını tehdit eden çevre sorunları ve birbirini anlamak istemeyen insan topluluklarının varlığı, insani değerlerin zayıflaması neticesinde özellikle son yıllarda hızlı bir şekilde artış göstermiştir. Bundan dolayı toplumsal yaşamın düzeni için gerekli olan değerler sisteminin karar alıcılar tarafından gözden geçirilerek evrensel değerler bağlamında revize edilmesinde fayda vardır. Nitekim Aktepe (2015) sevgi, saygı, hoşgörü, yardımseverlik ve daha birçok evrensel değerın bireylere kazandırılmasıyla ancak toplumsal düzenin sağlanabileceğine dikkat çekmiştir. Bu düzenin oluşturulmasında ise günümüzde özellikle sosyal bilgiler dersinin büyük bir önem taşıdığı söylenebilir. Çünkü sosyal bilgiler dersi aracılığıyla öğrencilere adil olma, barış, bilimsellik ve hoşgörü gibi daha birçok değer kazandırılırken (MEB, 2005) bunun yanında birey için gerekli olan demokratik değerlerle birlikte istendik yönde tutum ve inançlar oluşturulmaya çalışılmaktadır (Memişoğlu, 2013). Hem birey hem de toplumsal düzenin devamı için bu denli hayati öneme sahip olan değer kavramının bireylere aktarılmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin katkısı hiç şüphesiz ki çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda yapılan bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer aktarımında kullanılan değer aktarım yaklaşımları hakkındaki görüşlerini ortaya koymaktır.

Çalışmanın birinci alt problemi kapsamında sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilen “değer aktarımında karşılaştığınız en önemli problem nedir?”

sorusuna sosyal bilgiler öğretmenlerinin televizyonlarda yayın yapan programların içeriği şeklinde görüş bildirdikleri görülmüştür. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu görüşü ifade etmelerinde özellikle son yıllarda televizyon kanallarının bireyselliği ve sadece insan konforunu gözeten yayınlara sıklıkla yer vermelerinin neden olduğu düşünülmektedir. Elde edilen bu sonucu destekleyen bazı çalışmalara ilgili literatürde rastlanmıştır. Örneğin Yazar ve Yanpar Yelken (2013) tarafından yapılan çalışmada medyaya yansıyan şiddet içerikli yayınların formal eğitim kapsamında verilen değer aktarımını olumsuz yönde etkilediğine ulaşılmıştır. Güven (2010) tarafından ortaya konan çalışmada, birey için gerekli olan değerlerin bireylere tam manasıyla kazandırılmamasına medyanın yapmış olduğu niteliksiz yayınların neden olduğuna ulaşılmıştır. Fidan (2009) medya aracılığıyla yapılan yayınların okullarda yapılan değer eğitiminin etkisini büyük oranda azalttığını saptamıştır. Akbaş (2004) ise öğretmenler tarafından değer aktarımının etkili bir şekilde yapılmasını engelleyen önemli bir etkenin medya olduğuna dikkat çekmiştir.

Çalışmanın ikinci alt problemi kapsamında sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilen “değer eğitiminde kullanmış olduğunuz değer aktarım yaklaşımları hakkında bilgi düzeyiniz nedir?” sorusuna sosyal bilgiler öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğu değer aktarım yaklaşımları hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olduklarını dile getirmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer aktarım yaklaşımları hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmalarında öncelikli olarak üniversite eğitimleri sırasında almış oldukları değer eğitimi dersinin büyük oranda rol oynadığı düşünülmektedir. Elde edilen bu sonucun destekler nitelikte Memişoğlu (2013) tarafından yapılan çalışmada araştırmaya katılan öğretmenlerin %28.1’i değer aktarım yaklaşımlarını tam manasıyla bildiğini, %33.3’ünün de değer aktarım yaklaşımları hakkında kısmen bilgi sahibi olduklarına ulaşılmıştır. Buna karşılık Tokdemir (2007) tarafından yapılan çalışmada ise öğretmenlerin değer aktarım yaklaşımları hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıklarına ulaşılmıştır.

Çalışmanın üçüncü alt problemi kapsamında sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilen “ders süreci içerisinde çoğunlukla hangi değer aktarım yaklaşımını kullanırsınız?” sorusuna sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğu model olma yaklaşımını ders süreci içerisinde daha çok tercih ettiklerini dile getirmişlerdir. İlk ve ortaokul seviyesindeki çocukların bu dönemler arasında sıklıkla öğretmenlerini kendilerine örnek aldıkları bilinmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin de bu bilinçten hareketle çoğunlukla ders süreci içerisinde model alma yaklaşımını tercih ettikleri düşünülmektedir. Elde edilen bu sonucu destekleyen bazı çalışmalara da (Akbaş, 2004; Can, 2008; Memişoğlu, 2013; Veugelers ve Kat,2003) ilgili literatürde rastlanmıştır.

Çalışmanın dördüncü alt problemi kapsamında sosyal bilgiler öğretmenlerine yöneltilen “sosyal bilgiler ders kitabının en fazla hangi değer yaklaşımdan faydalanılarak hazırlandığını düşünüyorsunuz?” sorusuna sosyal bilgiler öğretmenlerinin büyük çoğunluğu, değer açıklama yaklaşımı göz önüne alınarak

ders kitaplarının hazırlandığını ifade etmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenleri, ders kitaplarında yer alan metinlerin içeriğini iyi bir şekilde analiz ettikleri için bu görüşü ifade ettikleri düşünülmektedir. Nitekim Kaymakçı ve Yiğittir (2012) tarafından yapılan araştırmada, öğrenci çalışma kitaplarında yer alan metinlerin daha çok değer açıklama yaklaşımı göz önüne alınarak hazırlandığını ortaya koymaktadır.

KAYNAKLAR

- Afdal, G. (2007). *Ahlak eğitiminin analizi: Bir tipoloji*. (ed. R. Kaymakcan, H. Hökelekli, Ş. Arslan, M. Zengin) Değerler ve Eğitimi. İstanbul: Dem Yay.
- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitiminin duyuşsal amaçlarının (Değerlerinin) ilköğretim II. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aktepe, V. (2015). Etkinlik temelli değer eğitiminin öğrencilerin yardımseverlik tutumlarına etkisi. *Researcher: Social Science Studies*, 2(3),17-49.
- Balcı, N. (2008). *İlköğretim altıncı sınıf sosyal bilgiler dersinde değer eğitiminin etkililiği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Balcı, F. A. ve Yanpar Yelken, T. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin “değer” kavramına yükledikleri anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 81-90.
- Baloğlu, M. ve Balgalmış, E. (2005). İlköğretim ve ortaöğretim yöneticilerinin öz-değerlerinin betimlenmesi: Tokat ili örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(10), 19-31.
- Baydar, P. (2009). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler programında belirlenen değerlerin kazanım düzeyleri ve bu süreçte yaşanan soruların değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Can, Ö. (2008). *Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Cüceloğlu, D. (1999). *Anlamli ve coşuklu bir yaşam için savaşıcı*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Deveci, H. ve Ay, T. S. (2009). İlköğretim öğrencilerinin günlüklerine göre günlük yaşamda değerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 167-181.
- Dilmaç, B. (1999). *İnsanca değerler eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2007). *Değerler eğitimi*. (Ed. C. Öztürk). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım*. (3.basım). Ankara: Pegem-A Yayıncılık, 255-286.
- Dönmez, C. ve Yazıcı, K. (2008). *T.C. inkılâp tarihi ve Atatürkçülük konularının öğretimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Erinç, S. (1995). *Sanat eğitiminde felsefe, felsefe açısından eğitim ve Türkiye’de eğitim*. İstanbul.
- Ergün, M. (1994). *Eğitim sosyolojisine giriş. (Eğitim ve Toplum)*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Fernandes, L. (1999). *Value personalisation: A base for value education*. www.eric.ed.gov, ERIC Document: ED 434 880.
- Fidan, N. K. (2009). *Öğretmen adaylarının değer öğretimine ilişkin görüşleri*. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2(20), 1-18.

- Genç, S. Z. ve Eryaman, M. Y. (2008). Değişen değerler ve yeni eğitim paradigması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 89-102.
- Güven, S. (2010). *Vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi üzerine bir durum çalışması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Huitt, W. (2004). Values educational psychology interactive: <http://chiron.valdosta.edu/whuitt/col/affsys/values.html> adresinden 05 Ağustos 2011 tarihinde indirilmiştir.
- İnanç, B., Bilgin, M. ve Atıcı, M. (2004). *Gelişim psikolojisi çocuk ve ergen gelişimi*. Adana: Nobel Kitabevi.
- İşcan, C. D. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kara, C., Bulut, B., Topkaya, Y. ve Taşkıran, C. (2014). A social-psychological approach to the education of values: The functionality of normative social influences and informational social influences. *Turkish Studies*, 9, 1205-1218.
- Kirschenbaum, H. (1995). *Enhance values and morality in schools and youth settings*. Massachusetts: Allyn&Bacon Company.
- Köknel, Ö. (2007). *Çatışan değerlerimiz*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Meb. (2005). *Milli eğitim bakanlığı 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler programı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Memişoğlu, H. (2013). İlköğretim 4 ve 5. sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(3), 405-425.
- Özgül, İ. E. (1994). *Psikolojik testler*. Ankara: Yeni Doğu Matbaası.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. (2. Edition), London: Sage Publications.
- Simon, S. B., Leland, W. H., & Kirschenbaum, H. (1972). *Values clarification, a handbook of practical strategies for teachers and students*. New York: Hart Publishing Company Inc.
- Tural, S. (1992). *Kültürel kimlik üzerine düşünceler*. Ankara: Ecdad Yayınevi.
- Tokdemir, M. A. (2007). *Tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi hakkındaki görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Topkaya, Y. (2011). *Sosyal bilgiler programında yer alan değerlerin ders kitaplarına yansımaya düzeylerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Tozlu, N. (1992). *Eğitim problemlerimiz üzerine düşünceler*. Van: YYÜ Eğitim Fakültesi.
- Wiersma, W. (1995). *Research methods in education: An introduction*. (6. Edition). Mass: Allyn and Bacon, Boston.
- Whitney, I. B. (1986). *The status of values education in the middle and junior high schools of Tennessee*. Unpublished doctorate thesis, Tennessee State University.
- Veugelers, W., & Kat, E. (2003). Moral task of teacher according to students, parents and teachers. *Educational Research and Evolution*, 9(1), 75-91.
- Veugelers, W., & Vedder, P. (2003). Values in teaching. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 9, 377-389.
- Yazar, T. ve Yanpar Yelken, T. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında değerler eğitiminin mevcut durumunun öğretmen görüşlerine göre belirlenmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(10), 44-58.
- Yel, S. ve Aladağ, S. (2009). *Sosyal bilgilerde değerlerin eğitimi, sosyal bilgiler eğitimi*. (Ed. M. Safran). Ankara: Pegem Akademi Yay.

- Yeşil, R. ve Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *TSA Dergisi*, 11(2), 65-84.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yiğittir, S. ve Kaymakçı, S. (2012). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı uygulama kılavuzu'nda yer alan etkinliklerin değer eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 13(2), 49-73.

SUMMARY

In today's world in which globalisation takes place rapidly lots of areas have been witnessed to be changed in short periods by the effects of several factors. This change shows its effects on different areas such as art, politics, sports, literature and science. Nevertheless education comes at the first sight of these effected areas (Genç and Eryaman, 2008). Since, by the effects of the changes seen on science, industry and technology today's students are being observed to be faced with more knowledge, phenomenon and event comparing to past. This situation can affect the people's improvement not only in a positive way at times, but also can affect their sensual structure in negative (MEB, 2005). In this respect, education institutions undertake a crucial role to grow up the individual cognitively and sensually equipped properly due to the conditions of the day to be an active citizen. Education what is defined as the process to create enviable behaviour change in person (Akbaş, 2004) has got a long history as the humanity. It is seen that individuals have been observed to obtain the needed knowledge, ability, attitude and worths by the help of education (Ergün, 1994) accompanied by satisfying the physiological requirements (Genç and Eryaman, 2008). The individual, who is tried to integrate to the life safely, should not forget that while he was strengthening his character by the values like knowledge, skills, attitudes that he gets via education bring positive effects to the social life (Akbaş, 2004). Thus the individuals who embrace the believes, attitudes and social values of the society which they belong to can said to adapt easily to the societies they live Education institutes not only prepare the students to life but also aim to let them gain various values via the activities during lesson and after lesson (Deveci and Ay, 2009). As a result of these values which are bring to the individual the social relationships of person can improve by transferring the values to the following generation (Doğanay, 2007) and bringing up the individuals with these values can let them be more sensitive to other humans and other living things and can find solutions to problems.

This study, which was run by considering one of the qualitative research methods, the case study in which the opinions of Social Science teachers' are designated about value transferring approaches. The case study is deeply examining the opinions of a group or individual about an event, a phenomenon or a case (Yıldırım ve Şimşek, 2006). This study was applied to 19 Social Science teachers working in Kilis National Education Ministry Schools. The research was held in Fall Semester of 2015-2016 Education year. 10 of the teachers were men and 9 of them were women in the study group. All they joined the study group willingly without any kind of strain. At the phase of collecting data lots of technics were applied like interview, observation or participating observation (Wiersma, 1995). The data during the research in which social science teachers' shared their opinions about the approaches of value transferring have been collected concerning the semi-structured interview technique. There are 4 open ended questions to be answered by social science teachers in the semi-structured interview form. Principally the opinions of four specialists were asked to

constitute the validness of the scope and content of the prepared interview form and needed corrections were done by examining the comprehensibility of the questions 5 social science teachers out of the study group were applied the form and the last aspect was operated. Obtaining permission from the social science teachers recording device was used during the study thereby collecting data in a reliable way was succeeded. The data of this study in which social science teachers' shared their opinions about the approaches of value transferring were solved by content analysis technique. As it is known the basic aim at content analysis is to reveal the conceptions and relationships to explain the collected data (Yıldırım and Şimşek, 2006). At this resolution (analysis) phase the data which are related to each other are gathered under major themes (Patton, 1990). To form the themes the number of the expressions was considered as a basis and a sequence was followed according to the multitude of the expressions. Beside this, teachers' opinions that are appropriate to the constituted themes were supported as Ö-1, Ö-2, Ö-3, ... Ö-19.

At the scope of first sub problem of the study, it was seen that the social science teachers notified their opinions to the question "what is the biggest problem you have seen while transferring the values?" as the contents of the programs which were broadcasted on televisions. It is thought that the notifications of the social science teachers is caused by the individuality of the television channels and their typically allowing to the broadcasts which are supervising just on human comfort. At the scope of second sub problem of the study, most of the social science teachers told that they had adequate information on the approaches of transferring value to the question they were asked as "What is your knowledge level about transferring values which you use at value education?". At the scope of third sub problem of the study, most of the social science teachers told that they preferred the approach of being a model more during lesson to the question they were asked as " Which value transferring approach do you prefer more during lesson?". At the scope of fourth sub problem of the study, most of the social science teachers told that the course books had been prepared considering the approach of value explanation to the question they were asked as "Which value approach was benefitted more to prepare the social sciences course book do you think?".